

hláška

Zvláštní číslo věnované konferenci Dějiny staveb
Nečtiny 10. 4. – 13. 4. 2003

Pořadatelé

Klub Augusta Sedláčka,
Sdružení pro stavebněhistorický průzkum

Partneři

Ústav dějin architektury FA ČVUT,
Západočeská univerzita v Plzni,
Západočeské muzeum v Plzni,
Národní památkový ústav, územní odb. prac. v Plzni,
Město Plzeň
Plzeňský kraj

Vedení konference

Předseda konference : Prof. Phdr. Mojmír Horyna

Předsedající sekci :

Hrady, zámky , tvrze	Ing. Jan Anderle
Lidová architektura	Ing. Jan Pešta
Historické konstrukce	Ing. Jiří Bláha
Města	PhDr. Vladislav Razím
Církevní stavby	PhDr. Petr Kroupa
Metodika SHP, různé	Ing. Petr Macek

Badatelé v akci, Kralovice, 2002

Program

Čtvrtek 10.4.		
od 16 hod		Ubytování účastníků
19:00		Večeře
20:00		Zasedání přípravného výboru
Pátek 11.4.		
7:30	8:30	snídaně
7:30	9:00	presence, občerstvení
9:00	10:00	zahájení
10:00	11:30	sekce církevní architektura
11:30	11:45	přestávka
11:45	12:30	sekce hrady
12:30	13:30	oběd
13:30	15:30	sekce hrady
15:30	16:00	přestávka
16:00	17:30	sekce města
17:30	18:00	představení sborníku 2002
18:30	19:30	večeře
19:30	24:00	panelová diskuse
19:30	20:30	kulturní program
Sobota 12.4.		
7:30	8:30	snídaně
8:30	10:00	sekce lidová architektura
10:00	10:30	přestávka
10:30	12:00	sekce historické konstrukce
12:00	13:00	přestávka na oběd
13:00	15:30	sekce metodika SHP
15:30	16:00	přestávka
16:00	19:00	exkurze 1 (dvory tepelského kláštera)
18:30	19:30	večeře (pro zájemce mimo exkurzi)
19:00	21:00	posezení v pivovarském sklepě v Chodové Plané
22:00	24:00	panelová diskuse
Neděle 13.4.		
7:00	8:00	snídaně
8:00		exkurze 2 (Bor u Tachova, Světce)
18:00		příjezd do Plzně

Ztracený úvodník

Úvodní slovo Jiřího Škabradu, předsedy 2. konference Dějiny staveb v Nečtinech v roce 2001 (text byl dočasně ztracen, takže k jeho otištění dochází s ročním zpožděním).

Vážení přítomni,

dovolte mi, abych na závěr úvodu vystřídal smrtelně věcné organizační pokyny kolegy Mikoty slovy poněkud měkkými. Po loňském předsedovi první konference Zdeňkovi Dragounovi, který je – jak známo – vedlejším pracovním poměrem básník, je ale moje situace v tomto ohledu podstatně obtížnější. Poetická a moudrá slova si totiž musím vypůjčovat, což zpravidla činím pomocí literárních a jiných, situačních citátů (mimořád – postupně ve mně stoupá dojem, že čím více situací člověk prožije, tím menší počet citátů – samozřejmě kvalitních – je pro jejich vystižení třeba).

Pro zahájení 2. konference stavebně historického průzkumu se mi zdají nevhodnější citáty dva. První pronáší Steve Mac Queen ve filmu Sedm statečných a zní zhruba takto: „Zatím to jde dobře ... (jak slyšeli oknem ve 2. patře člověka, který padal ze 4. patra)“. Protože optimismus první části tohoto citátu se při bližším zařazení bezpochyby přestane jevit jako perspektivní, nabízí se pro naši situaci jako případnější citát druhý, pocházející z ještě staršího filmu Julie, ty jsi kouzelná. V něm se hlavní hrádka zamýšlí nad tím, co se jí právě opět přihodilo, a konstataje: „Jednou, to je náhoda. Dvakrát, to už je poměr.“ Problém ve filmu se pochopitelně týkal mimomanželského sexu, ale přirovnání v souvislosti s naší konferencí je snad použitelné, protože intenzita odborného zájmu mnoha zpracovatelů stavebně historických průzkumů není od tělesného chtě zřejmě nijak odlišná.

Přeji tedy druhé konferenci stavebně historického průzkumu, aby i pro ni a celý obor platilo: „Jednou, to je náhoda, ale dvakrát, to už je poměr“.

Děkuji vám za pozornost a prohlašuji konferenci za zahájenou.

Z vystoupení tanecnic, Nečtiny 2002

Obsah sborníku 2002

Slovo úvodem Petr Chotěbor

Krov kostela sv. Bartoloměje v Plzni
Jan Anderle - Tomáš Kyncl - Jiří Škabrad

Život a dílo pražského tesaře Michaela Ranka
Jiří Bláha - Martin Ebel

Hrad Strádov Miroslava Cejpová

Kostel sv. Ducha ve Všerubech
Martin Čechura

Ke stavební podobě středověkých strážnic
Zdeněk Fišera

Příspěvek ke způsobu zpracování prohloubeného stavebně historického průzkumu ...
Hana Hanzliková

Dům čp. 150 - 151 na Starém Městě pražském
Milena Hauserová - Michael Rykl

Menší panská sídla, zámečky a tvrze
Vít Jesenský

Počátky stavebního vývoje hradu Kinsbergu ve Starém Hroznatově

Tomáš Karel - Vilém Knoll

Dva poslední povrchové stavebně historické průzkumy na pražském Vyšehradě
František Kašička

Hrad a zámek Hauenštejn

Jiří Úlovec - Lubomír Zeman - Jiří Klášek

Měření sily zdiva a promítání směru normály elektromagnetickou goniometrií
Antonín Majer

Proměny domovního bloku Velký Špalíček v Brně
David Merta - Marek Peška

Problematika dokumentace historických krovů
Miroslav Panáček

Tvrz a zámek v Krhově

Miroslav Plaček

Historie a stavební vývoj kostela sv. Jiří v Koutě na Šumavě

Zdeněk Procházka

Pokus o edici dokumentace architektonických článků
Jan Sommer

Kostelík u Ježíška v Plzni Jan Soukup

Vnější opevnění hradu Kunětické Hory
Bohdan Šedá

Stavebno-historický vývoj kaštel'a v Lukáčovciach
M. Timková - K. Zvedelová - I. Gojdič

Zděná helmicce a ochoz věže kostela Nejsvětější Trojice ve Všestarech

František R. Václavík

Věž rotundy v Týnci nad Sázavou
Jiří Varhaník

Drobnosti z památkové praxe na Zlínsku
Radim Vrla

Hospodářská budova dvora v Praze – Petrovicích
Jan Žižka

Počátky, rozvoj a současné postavení specializovaného výzkumu historických krovů v dějinách moderní evropské vědy

Jiří Bláha

Badatelský zájem o historické krovou tradičně souvisí s rozvojem vědeckého studia v oboru dějin architektury a stavitelství. Díky zřetelně ohrazenému předmětu zájmu se z původně subalternního tématu postupem času stala samostatná disciplína s bohatou vlastní historiografií¹. Komplexní uchopení problematiky však od zájemce o hlubší seznámení s otázkami nutně vyžaduje interdisciplinární přesah. Výzkum historických krovů tak jedním z mostů spojujících obory technické povahy s naukami humanitními.

Na počátku zájmu moderní vědy o historické krově jako o důležitou součást stavebních památek stojí Eugène-Emanuel Viollet-le-Duc a rozsáhlá kapitola v jeho nejslavnější práci věnované francouzské středověké architektuře (Viollet-le-Duc 1854-1868). Vedle množství materiálu sebraného na území Francie zde uvedi i některé významné příklady z dalších evropských zemí, podrobně se zabýval např. krovem londýnské Westminster Hall. Britská příruční encyklopédie Josepha Gwulta, která vyšla poprvé už v roce 1842, ve svém druhém vydání (Gwilt 1867) s názory Viollet-le-Duca čile polemizuje a ve své statí uvádí základní typologické členění anglických krovů do pěti hlavních typologických skupin². Takřka současně upozornil i přední německý architekt³ a teoretik Gottfried Semper na některé základní principiální rozdíly v konstrukčním řešení starých římských krovů a krovů středověkých norských dřevěných kostelů (Semper 1861-63). Pro české prostředí má v tomto období asi největší význam útlá kniha sepsaná Františkem Šandou, městořeďitelem táborského gymnasia (Šanda 1868). V učebnici stavitelství určené žákům nižších reálek nám autor podává zřejmě první česky psaný výklad o krovových vazbách, který je o to cennější, že vznikl právě v době přechodu od tradičních hambalkových konstrukcí k moderním vaznicovým soustavám. Vedle popisné a obrazové charakteristiky nejpoužívanějších krovů své doby⁴ uvádí Šanda také méně obvyklé krovny se „stolicí skrožovou“, a to i v úpravě pro „střechu mansardskou“. Zabývá se ale i našemu prostředí vzdálenou „vlašskou stolicí“ a svůj výklad uzavírá

stručnou pasáží o „krovech novější doby“, sice už bez názorných vyobrazení, ale přesto s upozorněním na jejich odlišný vaznicový princip. Tradiční hambalkové krovny jsou v učebnicích konstrukčního stavitelství (Pacold 1900) reflektovaný stále méně a uvolňují místo popisům progresivních krovů vaznicových nebo dokonce železných (Landsberg - Schmitt 1901).

Základy k systematickému specializovanému výzkumu historických krovů na evropské půdě položil německý architekt, badatel a vysokoškolský pedagog Friedrich Ostendorf, a to dlouholetým sběrem podkladů završeným obsažnou soubornou publikací (Ostendorf 1908). Díky této jeho knize máme k dispozici jedinečný průlez konstrukcemi krovů v evropském prostředí, který je o to cennější, že nám uchoval řadu informací i o konstrukcích, které později zanikly v požárech jedné či druhé světové války. Oběti válečného běsnění se ale stal i sám Ostendorf, když padl na francouzské frontě 16. března 1915 ve věku 44 let. Pro nás je zajímavé, že ve své práci z roku 1908 upozornil i na některé významné historické krovny z oblasti Čech a Moravy. Jsou to však pouze střechy gotických věží. V bohaté obrazové příloze jeho knihy tak najdeme zaměření krovu pražské Staroměstské mostecké věže⁵ a jižní věže chrámu Panny Marie před Týnem⁶. Na poslední straně knihy nalezneme pozorný čtenář ještě drobné vyobrazení věže pardubické Zelené brány, přičemž v textu jsou zmínovány i formálně příbuzné helmice věží znojemské radnice a kostelů v Chornici a Kurdějově. V Ostendorfově registru⁷ figuruje ještě několik dalších krovů z našeho území, z nichž nejzajímavější je pod pořadovým číslem 34 uvedená zmínka o rozměrném krovu stodoly v Rájci (nad Svitavou?).⁸ Dílo Friedricha Ostendorfa⁹ zůstalo na dlouhou dobu svým rozsahem zcela jedinečné, stalo se však metodickým východiskem pro řadu disertačních prací odevzdávaných na různých převážně technických univerzitách (např.: Heyn 1913, Schnell 1915, Wachausen 1930, Bronner 1931). Svou odezvu nášlo po necelých dvaceti letech i ve francouzském prostředí (Deneux 1927).

¹ Tématická bibliografie zaměřená na problematiku historických krovů vzniká postupně na internetových stránkách www.roofs.cz. Přehled je strukturován do tří samostatných oddílů, na práce vydané knižně nebo jako samostatné kapitoly v různých kompendiích, na články publikované v periodikách či sbornicích a konečně na závěrečné školní práce, které vznikly na univerzitní půdě.

² „I. Roofs with tie-beams; II. Roofs with trussed rafters, or single framed roofs; III. Roofs with braces with or without collars; IV. Roofs framed with hammer-beam; V. Aisle roofs.“

³ Předtím, než se Gottfried Semper zapsal v Mnichově na studia architektury, studoval dva roky v Göttingen matematiku, práva a klasickou archeologii.

⁴ Hambalkové konstrukce podélne významné různými typy stolic – stojatých, šikmých i ležatých, a úsporné krovny soustavy Rankovy.

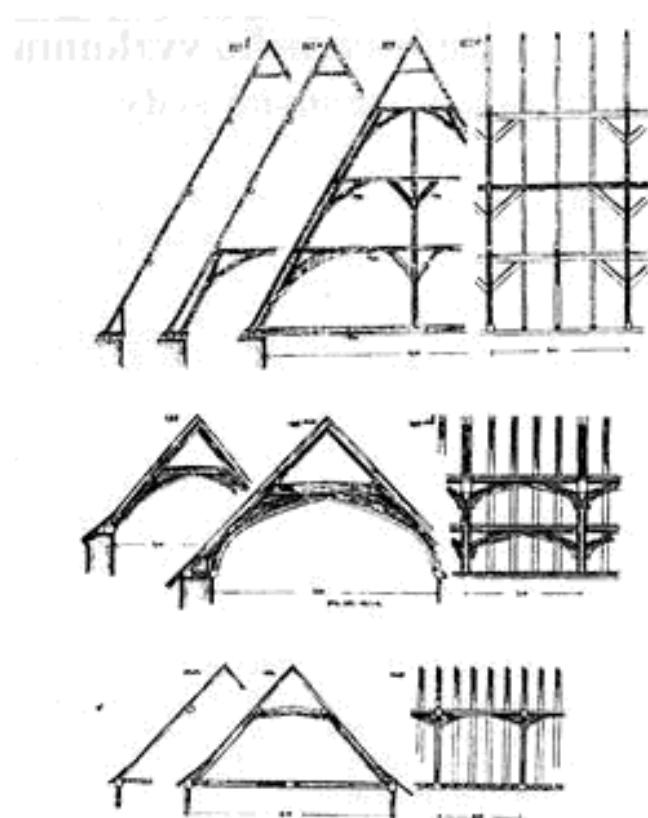
⁵ (Ostendorf 1908, s. 242-243) Zaměření zpracováno podle publikace v časopisu *Wiener Bauhütte*, roč. III., s. 2, list 91. a roč. V., s. 2, list 29. Na s. 243 autor zmínuje i konstrukci krovu Malostranské mostecké věže s odkazem na *Wiener Bauhütte*, roč. III., s. 2, listy 83 a 84.

⁶ (Tamtéž, s. 216-219)

⁷ Klaus Peter Oschema 1997

⁸ „Raizen: Scheune fünffaches Kehlbalkendach, über 3 liegenden Stuhl und oben zwei Hängesäulen – wohl 16. Jahrhundert.“ Za nahlédnutí do kopie registru děkuji Thomasi Eissingovi.

⁹ Podrobně se Ostendorfovou přínosu pro výzkum historických krovů věnuje ve své zatím nejrozsáhlejší publikované práci Barbara Fischer-Kohnert (Fischer-Kohnert 1999, s. 7-15), která v závěru knihy uvádí rovněž přehled literatury o jeho životě a díle.

Ve dvacátých a třicátých letech 20. století se definitivně završil proces ústupu tradiční tesáské technologie ze stavební výroby, čímž dostalo téma výzkumu historických krovů jasné historické ohraničení. K dalšímu výraznějšímu oživení zájmu o tuto problematiku došlo až v reakci na škody způsobené druhou světovou válkou. Pozornost badatelů se soustředila zejména na středověké památky (Eitzen 1955, Gruber 1959, Neu 1960, Graf Hinterleitner 1960, Devlieger – Janse 1962) nebo archaicke venkovské konstrukce, které upoutaly pozornost etnografů (Klaar 1949, Kramářík 1958, Kramářík 1960). Na ryze český fenomén z doby pozdního středověku - stanové střechy - upozornily dvě práce ze čtyřicátých let 20. století (Edgar 1941, Mencl 1948), ani v jednom případě však nebyly podrobněji zkoumány technické aspekty tohoto způsobu zastřešení. Zato při opravě renesančního letohrádku v Královské zahradě Pražského hradu byla unikátní skružová konstrukce jeho střechy vedle zasazení do uměleckohistorického kontextu podrobena i zevrubné statické a konstrukční analýze. Článek o výsledcích tohoto průzkumu zveřejněný ve Zprávách památkové péče (Budinka – Janák – Procházka 1954) může po bezmála padesáti letech sloužit i jako vzorový metodický příklad publikace výsledků stavebně historického průzkumu významné stavební konstrukce. Díky detailnímu zaměření stávajícího stavu se současně stal našim nejlépe prozkoumaným historickým krovem.

Další významný posun v poznávání historických krovů způsobila dendrochronologie. Ta se ukázala jako úspěšná exaktí metoda určování stáří dřevěného materiálu. V evropských zemích se při průzkumech památek využívá od šedesátých let 20. století. První odborné studie reflekující výsledky dendrochronologických analýz se začaly objevovat v 80. letech zejména díky systematické práci badatelů zabývajících se stavebně historickými prů-

zkumy v oblasti jihozápadního Německa (např. Schneider 1982, Lohrum 1983, Fowler & Klein 1983, Lohrum 1988). Souhrnného zpracování v disertačních pracích se dočkaly i krovové v Nizozemí (Janse 1989) a části Belgie (Hoffsummer 1989). Oživení zájmu o historické krovové v němž došlo na přelomu 80. a 90. let, vyvrcholilo vydáním souborné publikace věnované kostelním krovům v německém kulturním prostředí (Binding 1991). Další práce šly ještě dále, ať už ve způsobu grafické prezentace jednotlivých krovových konstrukcí (Cramer – Eißing 1996) nebo v mísce komplexního a interdisciplinárního přístupu (Fischer-Kohnert 1999). Velmi cennou prací, která není omezena regionálně, ale soustředuje se na specifikou konstrukční skupiny, je kniha věnovaná starým skružovým krovům (Rüsch 1997).

Ostendorfový povšechné poznatky o krovech ve Skandinávii¹⁰ revidoval a rozšířil na počátku 80. let J.T. Smith ve svém příspěvku k velké výstavě v Hamburgu věnované dřevěným sakrálním stavbám severozápadní Evropy (Smith 1981). Další prohloubení této problematiky přinesl podrobný systematický pohled vývoje dřevěných stavebních konstrukcí na území Norska (Godal – Modal 1994).

Vývoj krovů ve středomořské a jihoevropské oblasti se ubíral vlastními cestami, které navazovaly na odhad řecké a římské antiky. Pro nízké sedlové střechy, které odpovídají tomuto klimatickému pásmu, se nejlépe osvědčily vazníkové konstrukce. O krebsbrou rekonstrukci vzhledu římských krovů popisovaných ve třetím desetiletí př. n. l. Vitruviem se pokusil W. Sackur (Sackur 1925). Samostatně se tomuto tématu věnovali později i další (Trevor-Hodge 1960, Varene 1977).

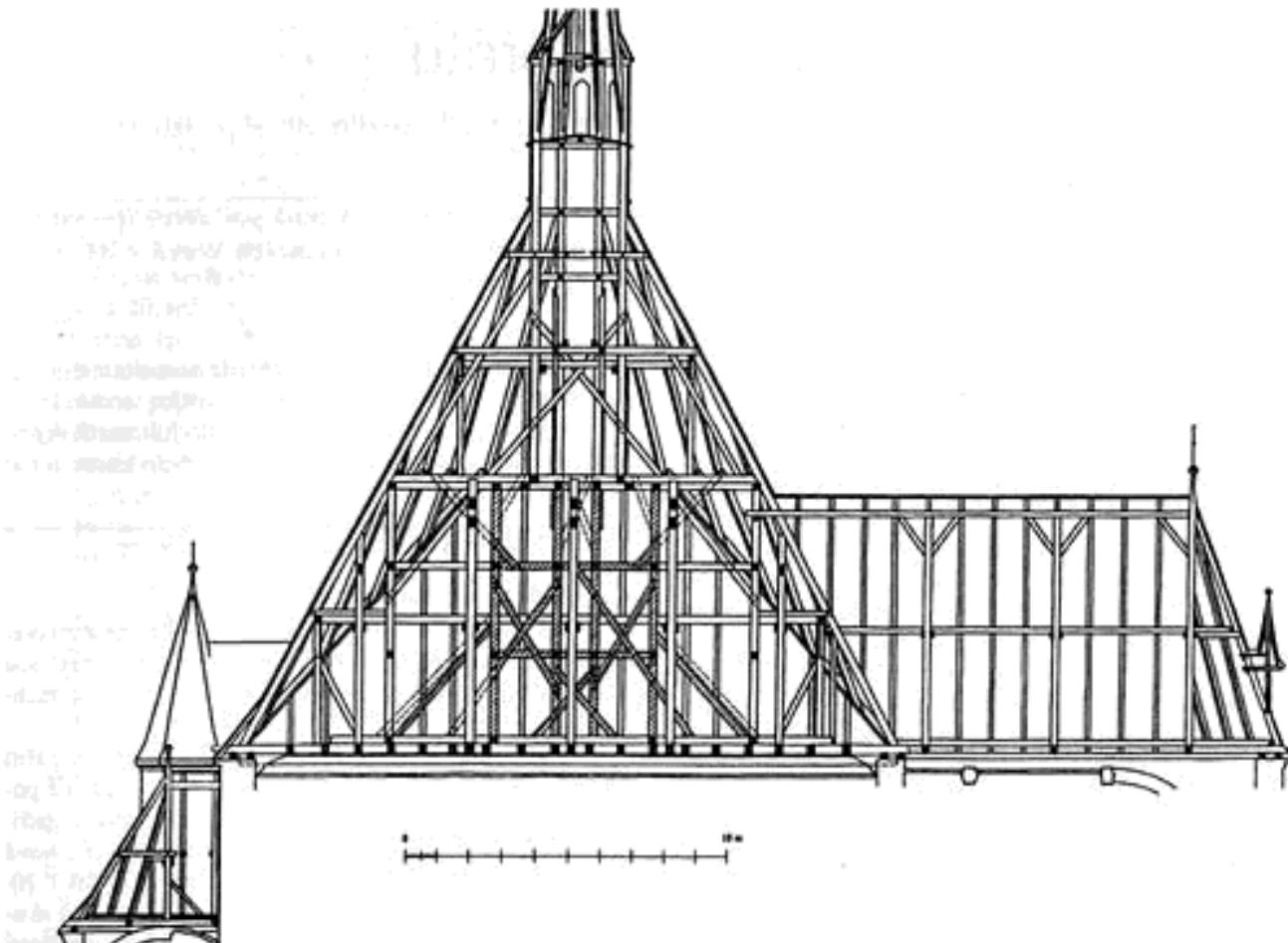
Otázkami datování francouzských krovů Po již zmiňovaném Henri Deneuxovi se vážněji zabýval až koncem 60. let Cecil A. Hewett (Hewett 1969). Aktuální stav poznání shrnuje v celé řadě příspěvků věnovaných krovům účastníci konference s názvem „Dřevo v architektuře“,¹¹ uspořádané v roce 1993 v Rouenu. Na tuto úspěšnou akci navázala v dalším roce rozsáhlá výstava¹² uspořádaná v pařížském centru Pavillon de l'Arsenal. Tato událost doprovázená vydáním obsažného katalogu (Marrey 1994) významně přispěla k popularizaci výzkumu dřevěných konstrukcí ve frankofonním prostředí. Výzkumu historických krovů v oblasti Alsaska se věnuje Maurice Seiller. (Saint Jean Vitus – Seiller 1998). Posledním významným edičním počinem z této části Evropy je souhrnná typologie středověkých krovů v oblastech Belgie a severní Francie vydaná Patrickem Hoffsummerem (Hoffsummer 2002).

Specifický charakter mají konstrukce, které byly v průběhu dějin vznikaly na britských ostrovech. První významná studie o středověkých krovových byla vydána ještě za Ostendorfova života (Howard 1914). Na rozhraní 50. a 60. let 20. století se objevily první podrobné typolo-

¹⁰ Ostendorf sám Skandinávii nenavštívil a mohl proto pracovat pouze s informacemi zprostředkovánými tehdejší odbornou literaturou.

¹¹ Actes des Colloques de la Direction du Patrimoine "Le bois dans l'architecture", Rouen 1993.

¹² „Le Bois: Essences et Sens“ (Dřevo – jeho podstata a význam) leden až duben 1994.

gické klasifikace (Smith 1958, Cordingly 1961). Podobně jako na kontinentě i v Británii k poznání progrese jednotlivých konstrukčních soustav významně přispěl rozvoj dendrochronologie (Bismanis 1987, Yeomans 1992, Courtenay 1993).

Stále rostoucí zájem o výzkum historických stavebních konstrukcí se v posledním desetiletí 20. století stejně jako ve většině evropských zemí projevil i v České republice, a to jak monotematickými náhledy do interdisciplinárně chápáné problematiky historických krovů (Vinař - BKufner - Horová 1999 Udatný 1996 Vinař 1996 Bláha - Hrdlička 1998 Bláha 1999a) tak zařazením podrobných kapitol do vysokoškolských učebních textů určených budoucím architektům historikům architektury a památkářům (Muk 1996 Škabrada 2000). Současně byly na našem území v průběhu druhé poloviny 90. let doplněny regionální dendrochronologické standardy hlavních dřevin používaných pro stavbu krovů¹³ což nám dnes umožnuje spolehlivě datovat naprostou většinu vzorků odebraných z krovových konstrukcí. Díky spolupráci odborníků z několika vědeckovýzkumných pracovišť se zástupci projekčních a realizačních týmů zabývajících se opravami historických krovů mohly být v roce 2000 uvedeny do provozu internetové stránky www.mofis.cz, které se cíleně zaměřují na problematiku průzkumů a dokumentace těchto konstrukcí.

Jejich oddíl obsahující základní konstrukční typologii hambalkových krovů byl samostatně představen na I. konferenci „Dějiny staveb“ v Nečtinech (Bláha 2000e). Zatím nejdůkladněji zpracovanou monografií významného historického krovu je bakalářská práce Michala Panáčka věnovaná stanové střeše kostela sv. Kříže v České Lípě (Panáček 2002a).

Nejnověji se objevily publikace věnované problematice systematického výzkumu krovových konstrukcí i v Polsku (Ganowicz 2000) a v Rumunsku (Kirizsán - Szabó 2002). Současné tendenze ve výzkumu historických krovů směřují k hlubšímu prozkoumání stavebního fondu dochovaného v různých regionech a k výměně nashromážděných informací mezi jednotlivými evropskými pracovišti. Velmi aktuální jsou otázky rekonstrukce dobové tesařské a stavební technologie které nezustávají jen u teoretického bádání ale využívají i experimentální metody a postupy (Hochel a kol. 2001, Bedal a kol. 2002). V České republice jsou na špičkové úrovni jaká snese i mezinárodní srovnání dosud souhrnně nepublikované poznatky Petra Růžičky týkající se výzkumu stop tesařských nástrojů.

Pozn. redakce: Vložené obrázky jsou pouze ilustrativní

¹³ Dva jedlové standardy pro období od 1. poloviny 12. století do současnosti (Josef a Tomáš Kynclovi) a dubový standard pro období od r. 538 po Kr. do současnosti (Jitka Vrbová-Dvorská).

Anotace referátů

(řazení referátů je podle jmen autorů, uvedeny pouze referáty, ke kterým autoři poslali anotace)

Stavební dějiny děkanského kostela Nanebevzetí P. Marie v Žatci

Jan Beránek

Stávající podoba chrámu P. Marie ovlivnil dlouhý vývoj od románského období až po samy konec 19. století. Půdorysně i hmotově značně členitou dispozici získala stavba během románského a gotického období. Vnější vzhled je pak výsledkem barokních a novodobých přestaveb a úprav po několika ničivých požárech, které kromě města zachvátily rovněž farní chrám. Vnitřní podoba byla do značné míry pozměněna regotizací na konci 19. století. První písemná zpráva o kostele na žateckém hradišti pochází z roku 1004. Kostel se zřejmě nacházel na místě současného objektu. Někdy v průběhu 11. století, případně až ve století 13. došlo k celkové přestavbě staršího kostela. Z románské stavby se dochovalo západní dvouvěžové průčelí, s několika dochovanými architektonickými prvky (sdržené okno a fragment obloučkového vlysu). Blížší časové zařazení je i přes dochované prvky a konstrukce problematické a nejasné. Mladší tradice (18. a 19. století) kladla položení základního kamene do roku 1206. Půdorysnou dispozici neznáme neboť ji zcela setfela vrcholně středověká přestavba, při níž vzniklo síňové trojlodi se širší střední lodí, stejně šíře jako dlouhý, polygonálně uzavřený presbytář. Loď i presbytář jsou zaklenuty křížovými žebrovými klenbami. Stavba zřejmě probíhala po celé 14. století. Na stavbu kostela přispěl i Jan Lucemburský darem v roce 1336. Stavební činnost vrcholila během 2. poloviny 14. století, což kromě podoby stavby samé dokládají i písemné prameny. Dokončování chrámu během 80. a 90. let je doloženo zřizováním a nadace četných oltářů. V roce 1380 byl položen základní kámen zvonice. Pozdně středověké úpravy se týkaly především střech, jak dokládá Willenbergova veduta z roku 1601, na které má kostel výraznou stanovou střechu u západního průčelí. V 17. století se zásadním způsobem proměnila vnitřní výzdoba chrámu, vyměněna byla i většina starších zvonů. Mezi léty 1725 - 1728 vznikla osmiboká kaple sv. Jana Nepomuckého, přisazena k jižní boční lodi. Stávající barokní členění získalo západní průčelí při obnově po zhoubném požáru města v roce 1738. Zásadním způsobem byla přestavěna i zvonice. Další požár postihl kostel v roce 1767. Po něm získala zvonice současnou podobu. Dostavěna byla až roku 1773. V 19. století byl chrám postižen požárem v roce 1840, kdy shořely všechny střechy a byla proražena klenba v boční severní lodi kostela. Kostel při následujících opravách dostal nové krovny (stávající), vnějšek byl regotizován. Komplexní oprava a renovace v dobovém duchu proběhla na konci 19. století. Při ní získal chrám svou konečnou podobu. Při úpravách byl do značné míry setřen středověký charakter konstrukcí, většina architektonických článků doplněna či jinak pozměněna. Vyměněn byl skoro veškerý starší mobiliář, vyjma hlavního raně barokního oltáře.

Počátky, rozvoj a současné postavení specializovaného výzkumu historických krovů v dějinách evropské vědy

Jiří Bláha

Historické krovny jako předmět samostatného vědeckého studia. Vztah k výzkumu dějin architektury a stavitelství. Vývoj poznání v jednotlivých evropských zemích. Současný stav a perspektivy tohoto oboru u nás i v zahraničí.

Modely krovů ve sbírkách NTM v Praze

Jiří Bláha, Michal Panáček

V roce 2001 začali autoři příspěvku zpracovávat kompletní soupis a katalogizaci modelů krovů, které jsou uloženy ve sbírce architektury pražského Národního technického muzea.

Na osmdesát sbírkových exponátů je možné rozdělit do několika skupin, kde největší podíl tvoří výukové pomůcky zhotovené jako příklady řešení rozmanitých zadání. V naprosté většině jde už o vaznicové a kleštinové konstrukce druhé poloviny 19. století nebo začátku 20. století. Velkou část přitom tvoří krovové věže. Modelů skutečně realizovaných konstrukcí je jen velmi omezený počet. Nejstarším exponátem je mistrovská práce tesáka Václava Pfannera datovaná rokem 1790. Nelze vyloučit, že i u některých dalších modelů by mohlo jít o mistrovské kusy, chybějí však pro to jakékoli doklady. Původ exponátů známe pouze u některých menších souborů a jednotlivostí – v inventářích jsou uvedeni Jednota pro dostavění chrámu sv. Václava v Praze (modely vazeb kostelních věží dle návrhu architekta Mockra), Technická kancelář a podnikatelství staveb V. Nekvasila, stavitel Praha-Karlín; R. Fleischinger, stavitel na Smíchově; Jan Netrvál, tesálský mistr, Klatovy, ale také Knižecí schwarzenberská stavební správa nebo C. k. státní průmyslová škola v Praze. Z pozůstatosti architekta Kamila Hilberta pochází jeden z největších a nejpůsobivějších exponátů – model stanového krovu obnoveného děkanského chrámu sv. Petra a Pavla v Čáslavi zhotovený tesářským mistrem Antonínem Kubešem. Jediným trvale vystaveným modelem je zmenšenina ocelového příhradového krovu nad novou částí katedrály sv. Václava na Pražském hradě, která stojí na mezipodestě centrálního vnitřního schodiště v hlavní budově muzea v Praze na Letné. Autoři uvítají tipy i na další sbírkové fondy v ČR, které obsahují modely krovových vazeb.

Průzkumy fasád českokrumlovských měšťanských objektů na vybraných příkladech / k problematice destruktivních metod při mapování historického vývoje /

Jiří Bloch

V průběhu polistopadové obnovy plášťů českokrumlovských měšťanských objektů byl vytvořen poměrně rozsáhlý materiál sondážních průzkumů / fond

firmy Artec B. M. zahrnuje přes 100 fasád / navazující na početný soubor zpracovaných standardních SHP Ing. Dr. J. Mukem a Dr. L. Lancingerem

Pro prezentaci na konferenci byly vybrány fasády objektů, které lze považovat za zástupce určitých skupin historických průčelí, na které individuálně reaguje i metodika uplatňovaného sondážního průzkumu

- Náměstí Svornosti čp. 1 / radnice / - typ fasády opravený spíše nevhodnou vápnocementovou maltou v 60. letech 20. stol.
- Latrán čp. 77 / hotel u města Vidně / - typ fasády s prezentovanou starší vývojovou fází / ne-častěji renesanční popř. středověkou/
- Široká čp. 80 / bývalý městský mlýn / - typ fasády se všemi dochovanými fázemi bez jakýchkoliv novodobých zásahů
- Plešivec čp. 115 - příklad drobné předměstské architektury

U těchto objektů budou prezentovány výsledky sondážního průzkumu, výše z historických vedut, archivní fotodokumentace, fotografické zachycení ilustrativních nálezů grafické zachycení nálezových situací, zakreslení pravděpodobného vývoje průčelí v několika fázích.

K problematice destruktivních metod při mapování vývoje historických objektů

/ Příspěvek volnou formou navazuje na studii V. Jesenského a M. Rykla - Hloubkový stavebně historický průzkum pro potřeby památkové péče - Nečtiny 2001 /

V současné době máme poměrně detailně propracovanou metodiku standardních nedestruktivních SHP od Ing. P. Macka / 1998, 2001/. V případě destruktivních průzkumů nám však jakákoliv obecnější instrukce chybí / Ize ji vůbec vypracovat ? /. Jako orientační vodítko nám zatím mohou posloužit pouze materiály Sborník ze semináře Barevnost fasád SÚPPPOP, SÚRPMO Praha 1983, vybrané pasáže Ing. Dr. J. Muka v publikaci Omitky historických staveb, SPN 1990 a dilčí příspěvky různých autorů v odborných periodikách.

V konkrétní situaci instalovaného lešení opravovaného objektu však bývá naléhavost operativního sondážního průzkumu často větší než vypracování standardního SHP. Restaurátor není momentálně k dispozici, navíc si musíme přiznat, že téměř vždy není jeho hlavním cílem mapovat vývoj průčelí /s vypracovanou dokumentací a vyčerpávajícím komentářem ale především připravit si "půdu" pro restaurování cenných nálezů. Jsem přesvědčen, že šetrným přístupem sondáže omítkových partií s těžištěm ve zmapování nátěrové stratigrafie / téměř bez destrukce /, za použití restaurátorských pomůcek tj. skalpelů a restaurátorského kladívka, považuje výrazně přínos této průzkumové činnosti nad dilčí ztrátou autenticity, která je nesrovnatelná se stavebním zásahem i citlivé stavební firmy. V případě cenných nálezů, popř. nutnosti jejich konzervace nebo, prezentace je pochopitelně nutná další součinnost restaurátora.

Preitenstein – doklad vytápění?

Cejpová Miroslava

Anotace: Na 1. konferenci SHP v Zahrádkách v r. 2002 byl přednesen příspěvek na téma otvorů nad vstupy do přízemí hradu Kamýka nad Vltavou, které sloužily

pro odvod koupe z dymného provozu této prostory. Při návštěvě Preitensteina v rámci exkurze jsem si všimla otvoru nad dveřmi do budovy v severním nároží východní části hradu, který mohl sloužit stejnemu účelu.

Vývoj projektu klasicistní přestavby kostela v Liboci od prvotního záměru k realizaci

Martin Ebel

Vývoj projektu kostela a otázka stanovení autorství – diskusní příspěvek nad unikátně dochovaným souborem plánů k přestavbě kostela v Liboci, vypracovaný několika autory.

Příspěvek ke stavebnímu vývoji jižní budovy zámku v Poběžovicích

Hana Hanzlíková

Jižní část vnějšího středověkého opevnění hradu v Poběžovicích byla v období renesance, baroka, v 19. a 1. pol. 20. stol. upravena nejprve pro hospodářské a administrativní provozy, posléze i pro ubytování. Po 2. svět. válce sloužil objekt k vojenským a výrobním účelům.

Stavební a historický vývoj Biskupského dvora na Poříčí na Novém Městě pražském

Kateřina Hanzlíková, Vojtěch Kašpar

Biskupský dvůr na Poříčí jako jeden z předlokačních útvarů Nového Města Pražského nestál nikdy stranou zájmu historiků. Již na počátku 13. století se toto starší opevněné sídlo jako významný majetek stává prvním působištěm řádu německých rytířů po jejich uvedení do Čech. Tí jsou zde záhy vyšídání vůbec prvním českým řádem - klášterníků s červenou hvězdou - a to z přímého popudu Anežky české. Po přesunutí klášternického špitálu ke Karlovu mostu zůstal zdejší dvůr nadále hospodářským centrem odkud byl spravován rozsáhlé klášternické pozemky na Špitálsku a na Poříčí. Na samém počátku 17. století zde vznikla dodatečným rozparcelováním dvora na stavební pozemky poddanská osada v jurisdikci postranního práva klášterníků s červenou hvězdou, samostatně se vyvíjející, která byla začleněna do Nového Města až v době josefinských reforem.

Podrobnejší archivní a stavební průzkum dvora byl vyvolán archeologickým výzkumem jedné z parcel - dnešní proluky na jižním obvodu dvora, který odhalil půdorys zaniklého novověkého domu z doby dodatečné parcelace dvora a to bez středověkých reziduí. V této souvislosti vystaly znova zejména otázky původní rozlohy a lokalizace komendy a špitálu ze 13. století v rámci areálu a průběhu jeho dodatečného zaplnování mladší zástavbou. Nabízel se i pokus a rekonstrukci průběhu středověkého i novověkého opevnění dvora. V neposlední řadě stala otázka typologie zdejších městských domů, novostaveb z první poloviny 17. století. Konkrétním výsledkem této práce bylo mj. i grafické vyhodnocení (na situačním plánu) ploch významných z hlediska archeologie a potencionálního záchranného výzkumu (resp. zničených novodobou stavební aktivitou).

Průzkum se zabýval ve dvou liních - místopisného archivního studia a pochozího stavebního průzkumu, přičemž byly využity i poznatky z předchozí pasportizace

některých domů. Pokus o syntézu stavebně historických poznatků byl učiněn vůbec poprvé, neboť starší literatura (K.Maader, J.Urban) se věnovala Biskupskému dvoru výhradně z historického hlediska. Vůbec poprvé se podařilo zdokumentovat hradbu a systém opevnění na severním obvodu dvora.

Podrobné studium klášterních urbářů ke každému z 18 objektů dvora, doplněné pro mladší období údaji Tereziánského katastru, zachytily majetkové převody a stanovilo tak základní osu topografického studia. Se značnou přesností se podařilo stanovit u novověkých objektů dobu jejich vzniku a letopočty vážící se k radikálním přestavbám. Neméně zajímavým výstupem se stal přehled o sociální skladbě a způsobu obživy jednotlivých osadníků v 17. století, který přinesl celkový obrázek Biskupského dvora jako osady se smíšeným řemesnicko-hospodářským charakterem, tvořící tak zajímavý přechodový útvar mezi pražským městem a venkovem. S tím těsně souvisí i typologie zdejších obydlí pro 17. století, oscilující mezi tradičním typem městského domu na hloubkové parcele a podélným trojprostorovým stavením venkovského rázu, často rozděleného na několik bytových jednotek pro nájemní bydlení podruhů. Využity byly přitom plány i popisy ze stavebního oddělení pražského Magistrátu. Zachované plány průčelí umožnily i rekonstrukci historické podoby části uliční fronty obrácené do ulice Na Pofíci.

Dům se srubovým „dvojčetem“ v Litoměřicích

Milena Hauserová

Pozdněgotické „srubové dvojče“ v zadním traktu domu čp. 4-5 v Jezuitské ul. se v dosavadní literatuře pokládá za samostatný dům. Na základě aplikace výsledků srovnávacího studia dispozic bude předveden pokus o rekonstrukci vývoje zástavby na parcele domu, který dospívá k odlišnému názoru na postavení tohoto objektu v pozdně středověké a raně novověké zástavbě.

Přestavby domu usedlosti čp. 1 v Radošovicích u Strakonic

Eva Chroustovská, Dušan Řezáč

Srovnání současného stavu s dochovaným plánem na přestavbu z roku 1856, který patří k zatím ojedinělým dokladům projektů vesnických staveb ve stylu „seleckého baroka“.

Projekt znovuvýstavby domu usedlosti čp. 3 v Křinicích u Broumova

Jana Jeřábková

Příspěvek bude zaměřen na představení nově nalezené originální dokumentace projektu obytné budovy usedlosti v Křinicích u Broumova z r. 1854.

Srub odkrytý v Kutnohorském hrádku

Vít Jesenský

V Hrádku, opevněném městském sídle v Kutné Hoře, byla v patce západního křídla odkryta srubová místnost s mnoha autenticky dochovanými prvky a detaily. Zvláště hodnotný je povalový strop kladený parketově do čtyř

polí. Konstrukce byla dendrochronologicky datována do roku 1490. Minofádný je navazující prostor klenutého vyhlídkového „kabinetu“ a sousedící převet. Celkem tvoří jakousi funkční obytnou jednotku, která v typologii svých konstrukcí i detailů a architektonickém řešení představuje pozoruhodný přechod mezi pozdně gotickou tradicí a nastupujícím renesančním stylem. Daná zásadní stavební etapa proběhla v době vlastnictví Hrádku významným kutnohorským těžarem Janem Smiškem z Vrchoviště a jeho synem. Průzkum a dokumentace odhalené památky byla provedena autorem v rámci jeho profese dokumentátora ve Národním památkovém ústavu - Územním odborném pracovišti středních Čech v roce 2000.

Počátky hradu v Hazlově (okr. Cheb)

Tomáš Karel, Vilém Knoll

Rozsáhlé zanikající pozůstatky zámku v Hazlově obsahují části bývalého hradu. Jeho románské jádro se průzkumem podařilo spolehlivě identifikovat a doplnit spolu s průzkumem přilehlého kostela a písemních pramenů obraz počátků hradu ministeriálů.

Domašín a Louňovice – renesanční tvrze rytířů ze Skuhrova

František Kašička

Novou renesanční tvrz v dominantní poloze na náměstí v Domašíně dal postavit po r. 1583 rytíř Smil ze Skuhrova. Téměř současně stavěl jeho bratr Oldřich své nové sídlo na troskách klášterního dvora v Louňovicích. Obě feudální sídla, reprezentující pozdní podobu tohoto specifického stavebního druhu prozrazují svým charakterem účast jednoho stavitele.

Zámecká věž v Karlových Varech

Jiří Kisák, Lubomír Zeman

Zámecká věž v Karlových Varech vznikla roku 1608 přestavbou věže staršího hradu, který zchátral v první polovině 16. století a definitivně zanikl po požáru města roku 1604. Přímo v Zámecké věži odhalil stavebně historický průzkum gotické zdivo až do výše arkád, v suterénu pak byly odhaleny další sklepni prostory. V bezprostředním okolí archeologický výzkum doložil nejstarší osídlení v místě hradu již kolem poloviny 14. století. Kromě hradního donjonu pod mladší renesanční úpravou byla prokázána ještě existence středověké zdi palácového přistavku.

Analýza stratigrafických vztahů jako metoda výzkumu architektury.

Petr Kočář, Radek Široký

Příspěvek presentuje aplikaci metody podrobného rozboru stratigrafických vztahů, která vznikla pro potřeby archeologických výzkumů, na stojící struktury zděných staveb. Vyhodnocení důkladně dokumentované stratigrafie historických zdiv ve formě Harrisových matic umožňuje přehlednou a přesnou interpretaci stavebního vývoje.

Bývalá Pražská brána a plzeňské opevnění v raně novověkých písemných pramenech

Pavel Kodera

Plzeňské opevnění prošlo v raném novověku zásadní proměnou, danou zejména nutnosti přizpůsobit středověkou fortifikaci novým nárokům na dostatečné zabezpečení města proti stále dokonalejší dělostřelbě. Zároveň ovšem část této práce směřovala k důkladnému napravení značných škod, jimiž bylo plzeňské opevnění postiženo na samém počátku třicetileté války.

Práce na opravě a zpevnění městské fortifikace byly zahájeny již krátce po dobytí Plzně generálem Mansfeldem v r. 1618. Plzeň se však díky vysokým kontribucím, které musela Mansfeldovu odvádět, dostala již na počátku třicetileté války do neutěšené finanční situace, s níž se potýkala několik následujících desetiletí. Ani po bělohranském vítězství katolické strany v r. 1620 nebylo proto možné "modernizaci" opevnění uspokojivě dokončit a k dílčím přestavbám docházelo patrně po celá 30. a 40. léta. Tyto snahy vyvrcholily v opevňovacích pracích na sklonku 50. let, tedy již celé desetiletí po uzavření vestfálského míru, který třicetiletou válku ukončil. Nátek Plzeňanů nad kritickým nedostatkem finančních prostředků je ostatně hlavním motivem většiny písemností, z nichž lze získat poznání o dějinách opevnění v této době.

Patrně závěrečnou "konstruktivní" etapou ve vývoji plzeňské fortifikace byly úpravy prováděné počátkem 18. století (1703). Na sklonku téhož století začaly být jednotlivé fortifikační prvky postupně odstraňovány, až v průběhu první poloviny 19. století plzeňské opevnění prakticky zcela zaniklo.

Písemné prameny, které byly při zpracování tématu použity, zahrnují zejména korespondenci mezi městem a centrálními orgány státní správy, ale i fortifikační účty, zápisu z konšelských protokolů apod.

Stavebněhistorický průzkum historického areálu Národního hřebčína v Kladruzech nad Labem

Miroslav Kroulik

Kladrubský hřebčín existuje kontinuálně od svého založení císařem Rudolfem II. v r. 1579 a patří tak mezi nejstarší hřebčiny na světě. Jeho součástí je kromě tří historických stavebních areálů také kulturní krajina, odpovídající tradici přirozeného soběstačného hospodaření s dlouhodobě neměnnou specializací na chov koní. Areál hřebčína byl společně s plemenným stádem starokladrubského koně prohlášen v r. 2001 národní kulturní památkou s účinností od 1. 1. 2002.

Krajinný areál zahrnuje katastrální území dvou obcí, Kladuby nad Labem a Selmice. Přirozené centrum hřebčína představuje hlavní historický areál v Kladruzech, dvůr Františkov u Selmic představuje velkorysou klasicistní novostavbu a nejmenší dvůr Josefov v krajině nedaleko Kladrub vznikl rozšířením sezónní stáje až po polovině 19. století.

Pozdně klasicistní stavební etapa ze 20. a 30. let 19. století byla pro dnešní podobu areálu určující. Konstrukce a detaily ze starších stavebních etap jsou patrně pouze v objektu zámku. Obdobnou dlouhou stavební historii však v sobě obsahuje i stavební soubor hlavních stájí, přestože

má na první pohled podobu zcela pravidelné a jednotné klasicistní novostavby.

Je dochováno množství historické dokumentace a podrobnému stavebnímu průzkumu. Podrobná plánová dokumentace z doby klasicistní výstavby areálu umožňuje se značnou přesností rekonstruovat tehdejší podobu staveb. Historická dokumentace však zcela chybí pro období před založením hřebčína i pro některé fáze jeho stavebního vývoje. Tyto mezery překlenuje stavební průzkum.

Nejstarší dochované stavební konstrukce v suterénu pod bývalým hostincem, kde se pravděpodobně nacházela před založením hřebčína tvrz, lze hypoteticky zařadit do období gotiky resp. rané renesance. Konstrukce a prvky z renesančních stavebních etap se dochovaly v objektu zámku. Masivní stavební činnost pozdního klasicismu se projevila i v pravidelném řešení rozsáhlého krajinného areálu pastvin, členěného přímými alejemi. Urbanistická i stavební činnost byla založena na principech symetrie a pravidelnosti racionálně řešených souborů staveb i krajiny. V období po odeznění rozsáhlé pozdně klasicistní činnosti následovaly stavební akce převážně dílčího rozsahu, nejvýznamnějšími z nich jsou novorenesanční stavba nového kostela a zaklenutí jižní části stájí dvora Františkov. Bažinatý terén okolo zbytků mrtvých ramen meandrujícího toku Labe byl upraven do romantizující podoby anglického parku v kontrastu s racionálním rozvářením pastvin. Posledním obdobím stavební činnosti, doplňujícím historický areál o novodobé prvky bez narušení harmonie jeho celku, bylo období mezi sv. válkami. Zásahy z doby po r. 1945 byly převážně negativního charakteru, naštěstí nebyly natolik rozsáhlé, aby zásadním způsobem narušily historickou podstatu areálu. Od 60. let se části areálu postupně stávaly předmětem památkové péče, přesto se nepodařilo zabránit některým negativním zásahům. Až po r. 1990 začal při stavebních úpravách převážovat ohled na historické a kulturní dědictví.

Rekonstrukce dvora Františkov v areálu kladrubského hřebčína

Miroslav Kroulik

Referát volně navazuje na předchozí příspěvek, věnovaný stavebně – historickému průzkumu historického areálu Národního hřebčína v Kladruzech nad Labem.

Dvůr Františkov u Selmic, součást historického areálu Národního hřebčína v Kladruzech nad Labem, vznikl jako pozdně klasicistní novostavba v letech 1827 – 1832. Stájový komplex impozantních rozměrů nebyl nikdy dokončen do podoby původně zamýšleného uzavřeného dvora. I přesto realizovaná stavba dosáhla monumentálního charakteru v souladu s koncepcí původního návrhu.

Pozdně klasicistní stavební etapa kladrubského hřebčína je velmi dobře dokumentována včetně originálních plánů. Jejich součástí je i podrobný výkres skutečného stavu realizované stavby včetně perspektivního zobrazení.

Pozdější stavební zásahy byly převážně dílčího rozsahu. V průběhu 20. století byly prováděny stavební úpravy čistě utilitárního charakteru, vyvolané zejména změnou funkce severní části konfren na kravín. Hmotná podstata pozdně klasicistní stavební památky však i přes četná narušení zůstala zachována. Po ukončení provozu kravína

na přelomu 80. a 90. let a návratu k původní funkci koníren byl objekt navržen k prohlášení kulturní památkou.

Rekonstrukce konférnce dvora Františkov, provedená v 1. polovině 90. let, již probíhala s ohledem na historickou hodnotu objektu. Před zahájením prací však nebyl proveden stavebně – historický průzkum. Bohaté archivní fondy z doby výstavby objektu tak zůstaly nevyužity, místo toho se rozhodování projektanta i pracovníků památkové péče řídilo převážně subjektivním názorem na danou památku. Dobově podmíněný romantizující přístup se ocitl v přímém rozporu s racionalitou a řádem pozdně klasicistní stavební památky.

V současnosti prováděný stavebně - historický průzkum umožnil shromáždit dostupné objektivní podklady, na jejichž základě bylo možno objektivně zhodnotit negativní zásahy provedené při rekonstrukci památky a navrhnut doporučení k jejich odstranění při budoucích stavebních úpravách. Uváděný příklad lze považovat za modelový, i v současnosti běžně dochází k provádění rekonstrukcí stavebních památek bez předchozího provedení stavebně - historického průzkumu. Často také nejsou v praxi dostatečně respektovány závěry zpracovaných stavebně - historických průzkumů.

V zájmu ochrany kulturního dědictví v oblasti nemovitých památek je nutné legislativně ošetřit problematiku shromažďování všech dostupných poznatků o památce a jejich dopad na provádění stavebních zásahů. Zejména je nutné vymezit okruh subjektů, oprávněných provádět stavebně - historické průzkumy a legislativně zakotvit závaznou metodiku včetně aktualizace. Rovněž je zapotřebí U určit přiměřenou míru závaznosti stavebně - historického průzkumu pro příslušné správní řízení. V neposlední řadě se nabízí i úvahy o zrnách existujícího systému státní památkové péče, postaveného dodnes na modelu starém přibližně padesát let. Probíhající příprava návrhu nového zákona o památkové péči je tou nejvhodnější příležitostí k otevření odborné diskuse na dané téma.

Tábor obléhatelů z husitských válek u Bechyně

Jan Kypta, Jana Rychterová

Příspěvek upozorní na nově objevenou lokalitu u Bechyně, seznámí s podobou středověkých vojenských táborů a s využitím palných zbraní. Popsány budou terénní relikty a na základě analogií interpretovány.

Laserový dálkoměr s viditelným paprskem na teodolitu.

Antonín Majer

Je předveden způsob odvození výpočetních vzorců soustavy tak, aby jej mohli použít případní zájemci, kteří o měření soustavou laserový dálkoměr a teodolit uvažují. Závěrem je zminěn speciálně vyvinutý přístroj pro profilování – např. klenby, dutiny apod.

Zástavba západní strany ulice Mečová v Brně v průběhu středověku a raného novověku

David Merta, Marek Peška, Antonín Zůbek

Urbanistický vývoj západní strany ulice Mečové vychází z výsledků záchranných archeologických výzkumů a stavebněhistorických průzkumů společnosti

Archaia. Zástavba je zde doložena od prvních dřevohliněných domů (pol. 13. stol.) přes zděná jádra (13./14. stol.), vrcholně středověkou cihlovou architekturu, pozdněgotický hrázděný dům (po 1451) k renesančním přestavbám.

Objekt čp. 259 v Brtnici

Dana Novotná

Objekt čp. 259, považovaný za raně barokní novostavbu zájezdního hostince, se zdá být při porovnání stavebních plánů stavbou „osmi domků pro tkalce“ G.B. Pieroniho ze dvacátých let 17. století, o nichž se soudilo, že byly zničeny již během třicetileté války.

Gotické portály kostelů sv. Bartoloměje v Nečemicích a sv. Marka v Sušanech

David Otáhal, Michal Panáček

Příspěvek k diskusi o možnostech dokumentace architektonických článků.

Moderní stavby zbořené a znovu vystavěné metodou kopie (po více než 50 letech)

Milan Pavlik

Je paradoxní, že v posledních letech byly znova vystavěny architektonické kompozice z 30 let 20. stol., péčí právě moderních architektů, kteří jinak veškeré pokusy o obnovu historických staveb nazývají „plagiátem“. (Např. Staroměstská radnice, jejíž východní parlérovské křídlo ke všemu stále z $\frac{1}{4}$ stojí).

Nové letopočty ve stavebních dějinách západoceských hradů

Zdeněk Procházka

S využitím metody dendrochronologického datování staveb se většinou setkáváme u konstrukcí krovů zachovalých historických objektů nebo dřevěné lidové architektury. Užití této metody k datování zdíva hradních zřícenin je prozatím ojedinělé. Fakta uvedená v této studii však dokazují, že dendrochronologie má své výrazné uplatnění i zde. Na zříceninách se můžeme setkat se zbytky dřevěných konstrukcí především kůly samosněho lešení, které se pokud obsahují dostatečný počet letokruhů s šířkou datovacím materiálem.

Na základě této metody bylo možné datovat např. stále diskutovaný bergfrit hradu Volštejna do roku 1261 - 1262. Zásadní přestavbu hradu Prostiboře můžeme na základě unikátně dochovaného stropu datovat do období let 1307-1308. Obvodová hradba Nového Herštejna byla dle rozboru budována v roce 1358 a zdvoj části jádra hradu Rýzmburka pochází oproti starším předpokladům teprve z let 1450 - 1451. Zdvoj střední části válcové věže Chodského hradu v Domažlicích pochází z let 1377- 1380, atd.

V naprosté většině případů představují tyto letopočty jedinou oporu pro časové zařazení zdíva, které neobsahuje většinou žádné datovatelné detaily a jehož přesná datace je běžnými metodami zcela nemožná: Dendrochronologicky datované zdívo hradních zřícenin se rovněž stává jedinečnou pomůckou pro datování archeologických situací přilehajících ke zdívu a nálezů z nich.

Dolní palác hradu Žebráka

PhDr. Vladislav Razím

V roce 2000-2001 proběhla dokumentace stavby před zahájením a v průběhu její konzervace. Zjištění podstatně doplňují a upřesňují poznatky o této významné stavbě spojované s tzv. dvorskou hutí krále Václava IV. (konstrukce stavby, doba vzniku, funkce).

Pozdně gotická zvonice kostela sv. Jakuba Většího v České Kamenici a její osudy

Jan Sommer, Pavel Zahradník

Kostel ve své nynější podobě představuje hodnotný příklad sakrální stavby z období renesance, přiznačné přežíváním gotických slohových prvků (kružbová okna, klenby se štukovými žebry). V západní stěně trojlodi je zachováno průčeli starší gotické stavby, z něhož je patrný portál s profilovaným ostěním ve slohu lucemburské gotiky, asi z poslední čtvrtiny 14. století. Snad již kolem roku 1500 byla do jihozápadního nároží gotické lodi vestavěna impozantní zvonice, sloužící současně i jako městská hláska. V půdorysu věž výrazně vystoupila před jižní i západní stěnu lodi. Kolem roku 1550 byla původní loď renesančně upravena a byla opatřena novým krovem, z něhož se zachovaly podstatné části. Poslední velkou proměnu kostel prodělal těsně po roce 1600. Loď byla na severní, jižní i východní straně značně rozšířena a její interér byl dvěma řadami pilířů rozdělen na trojlodí. Při této přestavbě se důsledně navázalo na formy některých architektonických článků z první renesanční úpravy. Pozoruhodné je i to, že přitom byly zachovány úseky staršího krovu, pojaté do nové rozměrnější střešní konstrukce. Renesanční úpravy jsou dokumentovány hojnými archiváliemi i dendrochronologickým datováním části krovu. Věž již byla pojmenována jen dílčími užitkovými korekcmi. Největším zásahem bylo vložení barokní zvonové stolice. Postupnými proměnami procházel byt hlásného v nejvyšším podlaží, kde byla především měněna okna a topná zařízení. Opakován bylo třeba pečovat o ochoz, neboť jeho podlahou často pronikala do stavby voda. Dohady mezi obcemi a duchovní správou o to, co bude kdo na věži opravovat, tvoří zajímavou součást bohatých fondů městského archivu. V interiérech jednotlivých podlaží věže se zachovaly pozoruhodné hrázděné příčky s hliněnými vymazávkami, fragmenty malovaných oltářů, použité v bedněných stěnách užitkových komůrek a jiné detaily. Přístup do horní části věže vede po typickém renesančním čtyřramenném schodišti, které bylo před západní průčeli lodi připojeno nedlouho před jejím rozšířením.

Datování skupiny gotických krovů na Starém Městě v Praze

Jiří Škabrná, Tomáš Kyncl

Výsledky dendrodatování skupiny nesporných i dosud jen podezřelých gotických krovů, nástin vyplývajících problémů k dalšímu zkoumání.

Příspěvek k poznání počátku současné legendy grafického výstupu SHP

Jiří Škabrná

Nález rozborových materiálů ing. Jana Nepomuckého z let 1935-37, předjímajících dnešní metodiku grafického zpracování SHP.

Čábuze u Vimperka

Helena Treybalová

Inventarizace dokladů starší (i mladší) vrstvy roubených staveb ve významné Šumavské vesnici.

Místo SHP v současné praxi památkové péče

Jiří Varhaník

Příspěvek je zaměřen na využití SHP pro zpracování projektové dokumentace a uplatnění v něm obsažených poznatků v praxi obnovy kulturních památek.

K ikonografii památek západních Čech

Jiří Varhaník

Málo známé či neznámé letecké snímky z 20. let 20. stol.

Výzkum západního paláce hradu Lukov

Radim Vrla

Moravský hrad Lukov patří k nemnoha hradním objektům v ČR, na němž je doložena kamenná, románská architektura (jedná se o soubor profilovaných článků umístěných druhotně v areálu hradu). Vzhledem k výše uvedenému faktu, ale také s přihlédnutím k pozdějšímu stavebnímu vývoji, v rámci kterého se Lukov rozrostl v jednu z nejrozsáhlejších hradních staveb v ČR je právem fuzen k našim nejvýznamnějším kulturním památkám tohoto druhu.

Trojvěžový kostel v Sýčině

Eva Vyletová

Příspěvek přináší nové poznatky ke stavebnímu vývoji kostela v Sýčině, který je znám především svou uměleckou výzdobou interiéru. Průzkumem byly rozloženy 2 hlavní vývojové etapy, v I. fázi výstavba zděné věžovité pozdně gotické zvonice ze 3. čtvrtiny 16. století, k níž byl na přelomu 16. a 17. stol. přistavěn stávající kostel. Vznikla tak pozoruhodná kompozice s třemi věžemi. Součástí průzkumu je dendrochronologické datování dřevěných konstrukcí.

O inventárním průzkumu hospodářských dvorů na panství Zruč

Jan Žižka

Příspěvek informuje o metodice inventárního průzkumu panských hospodářských dvorů ve středních Čechách. Postup je ukázán na bývalém panství Zruč nad Sázavou (okres Kutná Hora). Dvory tohoto panství, částečně barokního původu byly zásadním způsobem a jednotně přestavěny klasicistně. Nechybí monumentální stavba z konce 19. století. Příspěvek má být opět určitou výzvou k obdobnému průzkumu v dalších krajích Čech a Moravy.

Sobotní exkurze

Dvory tepelského kláštera

Premonstrátsky klášter v Teplé, založený blaho-slaveným Hroznatou roku 1193 byl již v zakládací listině nadán rozsáhlým pozemkovým majetkem, který byl rozšířován zejména do období husitských válek (ale též docházelo v pol. 14. stol. k redukcii, katastrofální byla morová epidemie r. 1381). V jeho rámci klášter v řadě lokalit hospodařil ve vlastní režii prostřednictvím hospodářských dvorů, které jednak nově založil a jednak využíval dvory získané spolu s novými majetky (Budeč). K původnímu majetku, které tvořilo vedle městečka Teplé přes 50 vsí, postupně přibyla městečko Úterý a další vsi. V této podobě s různými obměnami (rozprodaj majetku v pol. 15. a 16. stol.) pěstovalo klášterní zboží do devastujícího období třicetileté války. Poválečná konsolidace a obnova hospodářství s sebou přinesly též obvyklou stavební obnovu klášterních majetků. Vedle rozsáhlé stavební činnosti ve vlastním klášteře, který byl v podstatě postupně kompletně obnoven za účasti významných architektů a umělců (K. Dientzenhofer po r. 1690 – konvent, F. I. Platzer – hl. oltář), byla za opatů Raymunda II., III. Jeronýma pozornost soustředěna též na hospodářské dvory. Tento záměr je v mnoha směrech srovnatelný s například podstatně lépe zpracovanou a známou barokní obnovou dvorů plaského cisterciáckého kláštera, ovšem na své zhodnocení teprve čeká. Vybudovány byly zcela nové dvory dle plánů významných architektů a to spolu s kultivací celé krajiny. Pozornost obnově hospodářského podnikání věnoval klášter i v 19. století, nově byl roku 1847 vybudován Smrčí Dvůr a významná byla výstavba v areálu kláštera (r. 1890 mlýn a pivovar) a budování lázeňského areálu v Mariánských Lázních (od r. 1818, kolonáda r. 1889). Klášter byl zrušen roku 1950 a s ním i jeho hospodářský systém. Dvory byly postupně využívány, zneužívány a opuštěny. S ohledem na katastrofální stav valné většiny dochovaných areálů, které jsou dnes mnohdy na samém pokraji zániku je úkol jejich poznání a zhodnocení o to naléhavější.

Novodobá kolonizační činnost kláštera trapistů v Novém Dvoře.

V rámci exkurze navštívíme některé z nejvýznamnějších dvorů: Ovčí Dvůr, Nový Dvůr, Smrčí Dvůr, Kladuby, Hamerníky, Horní Kramolín (s vyjímkou Krušanic, které byly po vyhoření roku 1666 barokně obnoveny a postaven zámeček jako výletní sídlo opatů kolem roku 1700 – 1720.)

Dvůr Hamerníky

Dvůr v Dolním Kramolíně